

Úloha citov v osobnej formácii

Niektorí ľudia majú tendenciu považovať formáciu za vedomosti, no také poňatie nestačí. Dospieť k celistvosti osoby si vyžaduje vnímať formáciu ako bytie. Ide o oveľa vyšší cieľ. Je nutné ponoriť sa do tajomstva Krista, aby sme spoznali jeho šírku a hĺbku, a tým umožnili, aby nás milosť postupne premieňala, aby nás s ním stotožňovala.

22.06.2021

Ježiš Kristus je nepochybne láskou nášho života. Nie tou najväčšou láskou zo všetkých, ale láskou, ktorá dáva zmysel všetkým ostatným láskam a záujmom, snom, ambíciám, práci či činnostiam, ktoré naplňajú naše dni a srdce. Preto je zásadné, aby *stredobodom nášho duchovného života bola neustále osoba Ježiša Krista*[1]. On je cesta k spoločenstvu s Otcom v Duchu Svätom. V ňom sa objasňuje tajomstvo, *kto je človek*[2] a k čomu sme ako ľudia povolaní. Ísť s Kristom znamená rásť v sebapoznaní a hlbšie prenikať do svojho vlastného osobného tajomstva. Umožniť Kristovi stať sa stredobodom nášho života preto okrem iného znamená aj „znovu, v novom svetle, objaviť antropologickú a kresťanskú hodnotu rôznych asketických prostriedkov, dospieť k osobe v jej celistvosti pokiaľ ide o rozum, vôľu, srdce a vzťahy s druhými“[3].

Tou osobou, ku ktorej máme dospieť a do ktorej máme dorásť, sme jednak my sami, no sú ňou aj všetci tí, ktorých sa dotýka naše priateľstvo a náš apoštolát. Formácia, ktorú dostávame a udeľujeme, musí zasahovať rozum, vôľu i city a žiadny z týchto prvkov nesmie byť zanedbávaný či *podradený* ostatným. V tomto texte sa zameriame najmä na rozvíjanie afektivity (citová zložka duševného života, pozn. prekl.), pričom považujeme za samozrejmé, že je nesmierne dôležité podporovať aj dobrú intelektuálnu formáciu. Uvažovanie o dôležitosti formácie v jej celistvosti nám umožní *znovu objaviť* veľkú pravdu plynúcu z úmery, ktorú svätý Josemaría videl medzi vernosťou a šťastím[4].

Formácia stotožňuje s Kristom

Niektorí ľudia majú tendenciu považovať formáciu za *vedomosti* a podľa nich má dobrú formáciu ten,

komu sa počas života dostávalo dobrého vzdelania v oblasti vieroučnej, asketickej, profesionálnej a tak ďalej. Ak však chceme dospieť k celistvosti osoby, vyžaduje to vnímať formáciu skôr ako *bytie*. Dobrý profesionál si *osvojil* poznanie a techniku, ktorú vyžaduje jeho profesia, ale má aj niečo navyiac. Získal si návyky – spôsoby bytia –, ktoré ho disponujú k tomu, aby toto poznanie a techniku aj dobre využíval v podobe prejavov pozornosti voči druhým, sústredenosti pri práci, dochvíľnosti, vytrvalosti, schopnosti vyrovnávať sa s úspechmi aj neúspechmi a tak ďalej.

Rovnako aj byť dobrým kresťanom nespočíva len v tom, že poznáme – na primeranej úrovni, vzhľadom na naše postavenie v Cirkvi a v spoločnosti – náuku o sviatostiach či o modlitbe alebo všeobecné morálne a odborné normy. Ide o oveľa vyšší

cieľ: je nutné ponoriť sa do Kristovho tajomstva, aby sme poznali jeho šírku a hĺbku (porov. Ef 3, 18) a dovoliť, aby jeho život vstupoval do nášho života, aby sme spolu so svätým Pavlom mohli povedať, že „už nežijem ja, ale vo mne žije Kristus“ (Gal 2, 20). Byť dobrým kresťanom spočíva teda v tom, že máme byť *alter Christus, ipse Christus*[5], druhým Kristom, samotným Kristom, a umožňovať, aby nás milosť postupne premieňala, aby nás s ním stotožňovala.

Avšak umožniť milosti, aby v nás pôsobila, nie je niečo pasívne. Neznamená to len to, že nebudeme klásť odpor. Duch Svätý nás totiž nepremieňa v Krista bez našej slobodnej a dobrovoľnej spolupráce. No ani tá sama osebe nestačí. Odovzdať sa Pánovi a dať mu svoj život neznamená len dať mu svoje rozhodnutia, skutky, ale tiež dať mu svoje srdce, city, ba dokonca aj svoju

spontánnosť. K tomu je potrebná dobrá intelektuálna a doktrinálna formácia, ktorá bude utvárať myseľ a mať vplyv na naše rozhodnutia, ale je tiež nutné, aby táto náuka prenikla aj do nášho srdca a nadchla ho. To však vyžaduje boj... a tiež čas. Inak povedané, je potrebné získavať cnosti, a práve v tom formácia spočíva.

Nezriedka sa možno stretnúť s ľuďmi, ktorí sa obávajú, že dôraz na cnosti môže vyústiť do *voluntarizmu*, čiže preceňovaníu významu vôle a sily vôle. Nič však nemôže byť ďalej od pravdy. Koreňom tohto mylného názoru môže byť chybné vnímanie cnosti, ktorá býva považovaná len za doplnok sily vôle, ktorý tomu, kto ho má, napomáha naplňať mravnú normu, a to aj napriek vlastnému sklonu. Ide o veľmi rozšírenú myšlienku, ktorá má skutočne voluntaristický pôvod. Cnosť by v tomto ponímaní spočívala v

schopnosti ísť proti vlastným sklonom, ak si to mravná norma vyžaduje. Je na tom, samozrejme, trochu pravdy, avšak tento pohľad je neúplný, pretože z cností robí chladné vlastnosti, ktoré vedú k popieraní vlastných sklonov, záujmov a citov a to by nevyhnutne viedlo k tomu, že by sa za ideálny stav považovala *lahostajnosť*. Akoby vnútorný život a odovzdanie sa Bohu spočívalo v tom, že by človek nemal cítiť príťažlivosť k ničomu, čo by mohlo byť na prekážku jeho budúcim rozhodnutiam.

Ak by sme vnímali formáciu týmto spôsobom, prekážalo by nám to dorásť do celistvej osoby. Rozum, vôľa a city by nerástli súčasne vo vzájomnej súčinnosti, ale jedna z týchto schopností by potláčala tie ostatné. Rozvoj vnútorného života však vyžaduje ich zjednotenie, čo ale, pochopiteľne, nevedie k tomu, aby sme sa umenšovali, strácali záujmy a

city. Naším cieľom nie je, aby sa nás veci nedotýkali, aby nás *nezaujímalo*, čo je *dôležité*, aby nás *nebolelo*, čo je *bolestivé*, aby nás *neznepokojovalo*, čo je *znepokojujúce* alebo, aby nás *neprítahovalo*, čo je *príťažlivé*.

Naopak, vedie nás k tomu, aby sme zväčšovali svoje srdce, naplňali ho veľkou láskou, ktorej optikou možno pozerať na všetky tieto city a dokázať ich vnímať v širšom kontexte, ktorý nám dáva prostriedky na to, aby sme sa vysporiadali s tými citmi, ktoré sú ťažké, a pomáha postrehnúť pozitívny a transcendentný zmysel tých, ktoré sú príjemné.

Evanjelium ukazuje Pánov úprimný záujem o odpočinok jeho blízkych: „Podďte vy sami do ústrania na pusté miesto a trochu si odpočinite“ (Mk 6, 31). Zachytáva tiež reakciu jeho srdca na utrpenie jeho priateľov, ktorými boli aj Marta a Mária (porov. Jn 11, 1-44). Nemôžeme predpokladať, že v týchto momentoch Ježiš svoj záujem

iba hral, akoby sa ho hlboko vo vnútri, vďaka tomu, že bol v jednote s Otcom, nič nedotýkalo a čo sa dialo okolo neho ho nechávalo ľahostajným.

Svätý Josemaría hovorí o tom, že máme milovať svet, a to *vášnivo*^[6], vyzýva na to, aby sme vkladali srdce do Boha a skrze neho do druhých, v práci, ktorá nás zamestnáva, v apoštolskom pôsobení, pretože „Pán nechce, aby sme boli suchí a strnulí ako nejaká neživá hmota.“^[7]

Napríklad disponibilita nie je dispozícia toho, komu nezáleží na tom, či bude robiť to či ono, lebo sa mu podarilo stratíť o všetko záujem, možno preto, aby predišiel trápeniu v prípade, ak by sa po ňom chcelo niečo, čo by mu nebolo po chuti. Naopak, ide o výsadnú dispozíciu toho, kto sa v určitom okamihu dokáže vzdať niečoho dobrého a atraktívneho, aby sa zamerlal na

niečo iné, kde ho Boh očakáva, lebo žiť pre Boha je to, po čom hlboko túži. Osoba s takouto dispozíciou má veľké srdce plné záujmov a dobrých ambícií, ktoré však dokáže dať bokom, keď je to treba, no nie preto, že by ich popierala alebo že by sa snažila, aby ju neovplyvňovali, ale preto, že jej záujem milovať Boha a slúžiť mu je ešte oveľa väčší. A nielen že je väčší, ale postupne sa stáva tým, čo dáva zmysel všetkým ostatným záujmom a čo ich zastrešuje.

Radost pri uplatňovaní cností

Formácia v cnostiach vyžaduje boj a premáhanie vlastných sklonov, ak odporujú dobrým skutkom. Toto je časť pravdy, ktorú obsahuje reduktívne – voluntaristické – poňatie cnosti, o ktorom sme už hovorili. Cnosť však nespočíva v schopnosti odporovať vlastným sklonom, ale skôr v ich pretváraní. Cieľom teda nie je natrvalo vytesniť

citovú zložku života v snahe riadiť sa vonkajšími kritériami, ale pretvárať ju tak, aby sme boli schopní tešiť sa z dobra, ktoré robíme. Cnosť spočíva práve v tejto radosťi z dobra, a tiež by sme mohli povedať, že aj vo formovaní „dobrého vkusu“: „Blažený človek (...) v zákone Pánovom má záľubu a o jeho zákone rozjíma dňom i nocou“ (Ž 1, 1-2). Cnostné je teda formovať naše city a nie je dobré navyknúť si systematicky im vzdorovať.

Kým nemáme vytvorenú cnosť, môžu naše city spôsobovať vzdor voči dobrým skutkom, ktorý treba premôcť. Cieľom však nie je len ho premôcť, ale skôr vzbudiť náklonnosť k tomuto správaniu. Keď už má človek vyvinutú cnosť, môže mu dobrý skutok aj naďalej spôsobovať námahu, no je konaný s radosťou. Uvedme príklad: vstávať ráno včas – „hrdinská minúta“^[8] – je niečo, čo nám pravdepodobne bude vždy robiť

ťažkosti. Možno nebude jediný deň, keď sa nám nebude pri zvonení budíka chcieť zostať v posteli o chvíľu dlhšie. Ak sa však budeme pravidelne snažiť lenivosť premáhať z lásky k Bohu, príde chvíľa, keď nám to bude robiť radosť, zatiaľ čo podliehanie pohodlnosti nám bude proti vôli a bude to v našich ústach zanechávať pachuť. Podobne napríklad zobrať tovar z obchodu bez zaplatenia by spravodlivý človek nepovažoval len za *zakázané*, ale aj za nepekne, nepríjemné a protirečiace jeho náklonnostiam, jeho srdcu. Takéto formovanie našich citov a pocitov, ktoré spôsobuje radosť z dobra a nesúhlas so zlom, nie je vedľajším účinkom cnosti, ale je jej podstatnou súčasťou. Preto nás cnosť robí schopnými tešiť sa z dobra.

Toto nie je rýdzo teoretická úvaha, práve naopak. Veľmi praktický dopad má vedomie, že keď bojujeme,

neučíme sa sami sebe znepríjemňovať život, ale vychutnávať si dobro, aj keď momentálne je nám to proti srsti. Formovanie cností tak spôsobuje, že schopnosti a city sa učia sústrediť na to, čo môže skutočne uspokojiť tie najhlbšie túžby, a stavia na podružné miesto – vždy podradné vo vzťahu k tomu hlavnému – to, čo patrí iba medzi prostriedky. Formácia v cnostiach v konečnom dôsledku znamená učiť sa byť šťastný, tešiť sa z toho a spolu s tým, čo je veľkolepé. Je to jednoducho príprava na nebo.

Ak formácia spočíva v raste v cnostiach a cnosti vyplývajú z určitej usporiadanosti citov, môžeme vyvodiť myšlienku, že každá formácia je pretváraním citovosti. Na základe tohto tvrdenia by čitateľ mohol namietat, že v snahe získať cnosti bolo jeho úsilie skôr operatívne než citové, a dokonca by mohol dodať, že cnosťami nazývame

operatívne návyky. To je pravda. Ak nám však cnosti pomáhajú konať dobro, potom je to preto, že nám pomáhajú správne cítiť. Ľudská bytosť vždy tiahne k dobrému.

Morálny problém v konečnom dôsledku spočíva v otázke, prečo to, čo nie je dobré, sa nám v konkrétnej situácii javí, stavia pred oči, ako dobré. To, že sa toto deje, je dôsledkom toho, že pre neusporiadanosť sklonov človek prikladá prílišný význam dobru, ku ktorému smeruje niektorý z týchto sklonov. V určitej situácii sa tak toto dobro považuje za viac žiaduce než iné, s ktorým je v konflikte, ale ktoré má väčšiu objektívnu hodnotu, pretože zodpovedá globálnemu dobru osoby.

Možno to bude pochopiteľnejšie na konkrétnom príklade. V určitej situácii sa môžeme ocitnúť pred rozhodnutím, či povedať pravdu alebo nie. Prirodzený sklon, ktorý

máme k pravde, nám ju predkladá ako dobro. Máme však tiež prirodzený sklon, aby si nás druhí vážili, ktorý nám – v tomto konkrétnom prípade, keď sa nám zdá, že pravda by nás postavila do zlého svetla – predkladá lož ako prípustnú. Medzi týmito dvoma sklonmi dochádza ku konfliktu. Ktorý z nich preváži? Záleží na tom, ktoré z oboch dobier je pre nás dôležitejšie, pričom v tomto posudzovaní hrajú rozhodujúcu úlohu city. Ak sú patrične usporiadané, pomôžu rozumu postrehnúť, že pravda je veľmi cenná a že to, aby si nás druhí vážili, nie je žiaduce, ak to od nás vyžaduje, aby sme sa vzdali pravdy. Táto láska k pravde nad ostatné dobrá, ktoré sú pre nás rovnako atraktívne, je tým, čo nazývame úprimnosťou. Naopak, ak je túžba stáť v dobrom svetle silnejšia ako príťažlivosť pravdy, môže byť rozum ľahko oklamáný a mať potrebu zaklamať, aj keď bude

vedieť, že to nie je dobré. Hoci teda dobre vieme, že klamať sa nemá, možno sa domnievať, že v tomto prípade to môžeme urobiť.

Usporiadanosť citov nám pomáha konať dobro, lebo pomáha dopredu ho postrehnúť. Preto je veľmi dôležité ju formovať. Ako to však docieľiť? Než sa pokúsime na túto otázku odpovedať, radi by sme podotkli niečo, čo je dobré vedieť, aby sme túto tému dokázali správne uchopiť.

City a vôľa

Práve sme uviedli, že usporiadanosť citov pomáha konať dobro. To isté možno povedať aj opačne: konanie dobra nám pomáha usmerňovať city. Zo skúsenosti vieme – a je dobré na to nezabúdať, ak nechceme ľahko podľahnúť frustrácii a malomyselnosti –, že nemôžeme priamo kontrolovať svoje city. Ak sa nás zmocní sklúčenosť, nemôžeme problém riešiť tým, že sa jednoducho

rozhodneme cítiť sa radostne.

Rovnako je to aj vtedy, keď sa v určitom okamihu chceme cítiť odvážnejší či menej bojazliví, keď si želáme nevnímať strach či hanblivosť alebo nepociťovať zmyselné lipnutie na niečom, čo považujeme za nezriadené. Inokedy by sme sa možno radi nenútené rozprávali s človekom, ku ktorému pociťujeme určitý nedobrovoľný odpor z dôvodov, o ktorých vieme, že sú malicherné, ale nedokážeme to prekonať a uvedomujeme si, že samotná snaha rozprávať sa s ním úplne bežne problém nevyrieši. Dobrovoľné rozhodnutie prispôbiť city svojim túžbam skrátka nestačí. Skutočnosť, že vôľa priamo nekontroluje city však neznamená, že by na nich nemala žiadny vplyv.

V etike sa kontrola, ktorú môže mať vôľa nad citmi, nazýva „politická“, lebo je podobná tej, ktorú má vládár nad svojimi poddanými. Nemôže ich

kontrolovať priamo, lebo sú slobodní, ale môže robiť určité opatrenia – napríklad znížiť dane – v nádeji, že povedú k určitým výsledkom, napríklad k zvýšeniu spotreby alebo investícií, na základe slobodnej vôle občanov. Aj my môžeme urobiť niečo, o čom dúfame, že to vyvolá konkrétne city. Môžeme sa napríklad zamýšľať nad dobrom, ktoré prinesie určité apoštolské dielo, pre ktoré hľadáme podporu a mať vďaka tomu väčšiu odvahu vo chvíli, keď žiadame o prostriedky na jeho začatie. Alebo si môžeme uvedomovať svoje Božie synovstvo, a pritom očakávať, že nás po zmyslovej stránke menej zasiahne určitý profesijný nezdar. Taktiež vieme, že vypitie istej dávky alkoholu môže vyvolať prechodný stav eufórie alebo že keď sa budeme v duchu dobrovoľne vracáť k tomu, ako s nami kto zle konal, spôsobí to v nás hnevlivé reakcie. Toto sú niektoré príklady vplyvu, vždy nepriameho,

ktorý krátkodobo môže mať vôľa na city.

Oveľa dôležitejší je však vplyv, ktorým vôľa dlhodobo pôsobí na naše city, pretože práve to jej umožňuje dávať im tvar, formovať ich.

Hovoríme tu o vplyve, ku ktorému dochádza aj bez toho, aby ho osoba vyhládávala. Je to tak preto, že dobrovoľné skutky nielenže môžu pôsobiť v okolitom svete, ale predovšetkým vzbudzujú vnútorný účinok, lebo prispievajú k formovaniu citovej spolupatričnosti s dobrom, ku ktorému tiahne vôľa. Vysvetlenie, prečo tomu tak je, presahuje rámec tejto úvahy, no napriek tomu by sme radi zdôraznili aspoň dve skutočnosti.

Chcieť dobro

Prvou skutočnosťou je tá, že dobro, ku ktorému vôľa tiahne – a s ktorým utvára jednu a tú istú prirodzenosť – môže byť veľmi odlišné od dobra,

ktoré je zrejme zvonku. Dvaja ľudia, ktorí plnia tú istú úlohu, môžu robiť dve celkom odlišné veci: jeden sa môže jednoducho snažiť nevzbudiť zlý dojem u toho, kto ho ňou poveril, zatiaľ čo druhý môže mať v úmysle slúžiť. Druhý utvára cnosť a prvý nie, pretože *dobro*, ktoré sleduje a s ktorým sa stotožňuje, je snaha nevzbudiť zlý dojem u autority. Je však pravda, že toto správanie môže znamenať krok vpred vzhľadom k postoju, ktorý tomu predchádzal (odmietanie to urobiť), ale kým nebudú nasledovať ďalšie kroky, nebude sa utvárať cnosť, aj keby bol tento skutok akokoľvek často opakovaný. Preto je dôležité neustále naprávať a očisťovať úmysel, aby sa človek postupne čoraz viac zameriaval na dôvody, pre ktoré skutočne stojí za to niečo podniknúť, a tak sa s nimi citovo stotožňovať.

Všetci máme skúsenosť, svoju alebo sprostredkovanú, ako sa obyčajné

dodržiavanie pravidiel v konečnom dôsledku stáva príťažou. Príklad staršieho syna z podobenstva nás pred týmto nebezpečenstvom varuje (porov. Lk 15, 29 – 30). Úprimné úsilie o dobro, ku ktorému sa pravidlá snažia prispievať, nám zároveň robí radosť a oslobodzuje nás. Mohli by sme teda súhrnne povedať, že neformuje konanie, ale chcenie: nie je dôležité len to, čo robím, ale tiež to, čo chcem, keď to robím[9]. Sloboda je teda rozhodujúca. Nestačí niečo robiť, treba to chcieť robiť, treba to robiť, „lebo sa nám chce — čo je tým najnadprirodzenejším dôvodom“[10], pretože jedine tak utvárame cnosť, teda učíme sa užívať dobro. Samotné plnenie úlohy nedáva priestor slobode, láske ani radosti. Priestor k tomu naopak máme, ak pochopíme, prečo je určité konanie ušľachtilé a prečo stojí za to a necháme sa týmito dôvodmi prinútiť ku konaniu.

Formácia širokého rozsahu

Druhou skutočnosťou, ktorú je dobré brať do úvahy, je tá, že proces citového stotožnenia prirodzenosti s dobrom je zvyčajne pomalý. Keby cnosť spočívala iba v schopnosti prekonávať citový odpor ku konaniu dobra, mohli by sme ju získať v oveľa kratšom čase. Vieme už však, že cnosť nie je plne vytvorená, kým sa dobro pozitívne neodráža v našich citoch[11]. V dôsledku toho je potrebné byť trpezlivý v boji, pretože dosiahnutie niektorých cieľov, ktoré stojí za to si vytýčiť, môže vyžadovať dlhú dobu, možno i roky. Nechuť k dobrému skutku, ktorú budeme vnímať počas tejto doby, si nemôžeme vykladať ako zlyhanie alebo ako dôkaz toho, že náš boj nie je úprimný alebo je málo odhodlaný. Ide o postupnú cestu, na ktorej je zvyčajne každý krok malý a takmer nepostrehnuteľný. Až po určitej dobe,

keď sa obzrieme naspäť, zistíme, že sme došli ďalej, než sa nám zdalo.

Ak napríklad máme hnevливé reakcie, s ktorými by sme sa radi vysporiadali, začneme najprv tým, že sa budeme snažiť potlačiť ich vonkajšie prejavy. Spočiatku sa nám možno bude zdať, že sme nedosiahli nič, ale ak budeme vytrvalí, prídu situácie, v ktorých zvíťazíme – hoci to spočiatku pôjde pomaly – stále častejšie a po určitej dobe, možno dosť dlhej, to budeme zvládať bežne. Toto však nestačí, lebo naším cieľom nie je potlačiť vonkajšie prejavy, ale upraviť vnútornú reakciu, teda byť miernejší a pokojnejší, aby sa táto pokojná reakcia stala vlastná nášmu spôsobu bytia. Boj je preto oveľa dlhší, avšak aj nepopierateľne oveľa krajší, oslobodzujúcejší a vzrušujúcejší. Tento boj smeruje k získaniu vnútorného pokoja pri hľadaní a uplatňovaní Božej vôle v

praxi a nie k obyčajnému *násilnému* potlačovaniu emocionálnych reakcií.

Keď pápež František vysvetľuje zásadu, že *čas je nadradený priestoru*[12], poznamenáva, že „dať prioritu času zase znamená starať sa skôr o začiatok procesov než o vlastnenie priestorov“[13]. Vo vnútornom živote stojí za to spúšťať realistické a veľkorysé procesy a je potrebné čakať, kým prinesú svoje plody. „Tento princíp umožňuje pracovať v dlhodobej perspektíve bez posadnutosti okamžitými výsledkami. Pomáha s trpezlivosťou znášať zložité a nepriaznivé situácie alebo zmeny plánov, ktoré spôsobuje dynamika skutočnosti. Je to pozvanie prijať napätie medzi plnosťou a ohraničenosťou s tým, že ako prioritu si určíme čas.“[14] Mali by sme mať skutočne veľký záujem o to, aby vedomie našej obmedzenosti neparalyzovalo túžbu po plnosti, ktorú nám Boh ponúka. Rovnako tak

je pre nás dôležité, aby táto ušľachtilá túžba naivne neignorovala skutočnosť, že sme obmedzení.

Vedomie dôležitosti formácie, predsavzatia nielen *konať* dobré skutky, ale byť dobrý, mať dobré srdce, nám umožní rozlíšiť *cnostný* skutok od toho, čo by sme mohli nazvať skutkom v *súlade s cnosťou*. Bol by to skutok, ktorý vyplýva z cnosti a prispieva k jej postupnému utváraniu, ale ktorý – pretože ešte nevychádza z už zrelého návyku – často vyžaduje prenesenie sa cez city, ktoré nás vábia ísť opačným smerom. Cnostný skutok je, naopak, úkon toho, kto sa raduje z uskutočňovania dobra, a to aj vtedy, keď to zahŕňa určité úsilie. Toto je cieľom.

Integrálna formácia osoby, ktorá predpokladá tiež pretváranie citov, je pomalá. Kto sa chce takto formovať, nesmie podliehať naivnej domnienke, že city sa podriadia

vlastnej vôli, pričom tie, ktoré sa mu nepáčia, potlačí, zatiaľ čo tie, ktoré by rád mal, sa bude snažiť vzbudzovať. Chápe, že jeho boj sa má zameriavať skôr na slobodné rozhodnutia, ktorými v snahe riadiť sa Božou vôľou bude na tieto city odpovedať a prijímať či odmietajú možné spôsoby konania, ktoré so sebou prinesú. Práve tieto rozhodnutia totiž – nepriamo a dlhodobo – v konečnom dôsledku pretvárajú vnútro, z ktorého tieto city vychádzajú.

Svet v tvojom vnútri

Podľa toho, ako sa postupne utvára cnosť, je dobrý skutok konaný nielen s väčšou prirodzenosťou a potešením, ale možno tiež ľahšie identifikovať, ktorý skutok to je. „Lebo aby sme prijali, „čo je Božia vôľa, čo je dobré, milé a dokonalé“ (Rim 12,2), vo všeobecnosti musíme poznať Boží zákon; ale ani to nestačí: nevyhnutná je aj *spoločná*

prírodnosť medzi človekom a pravým dobrom. Spoločná prírodnosť zapúšťa korene a rozvíja sa v správnych predsavzatiach samého človeka: v rozvážnosti a v ostatných základných čnostiach, najmä však v božských čnostiach - vo viere, nádeji a láske.
“[15]

Tento dynamizmus vyplýva do značnej miery z toho, že naša emocionálna reakcia je prvý hlas, ktorý počujeme, keď zvažujeme príležitosť k určitému konaniu. Skôr než rozum posúdi, či je alebo nie je vhodné vykonať potešujúci skutok, už zakúšame jeho príťažlivosť. Akonáhle cnosť vyvolá citovú príťažlivosť dobra, spôsobí, že afektivita už určitým spôsobom morálne posúdi daný skutok, a to vzhľadom na globálne dobro osoby. Spôsobí to, že – ak sa vrátíme k príkladu, ktorý sme spomenuli skôr – aj keď nás priťahuje možnosť vyjsť zo

situácie v dobrom svetle, javí sa nám lož ako nedobré konanie. Implicitne, ale jasne to vyjadruje jeden veľmi krátky bod v Ceste: „Načo sa obhliadať po vonkajšku, keď ‚svoj svet‘ nosíš v sebe?“^[16] Svätý Josemaría tu zavádza vonkajší pohľad vo vzťahu k vnútornému svetu. Práve tento vzťah umožňuje posúdiť pohľad, ktorý sa bude javiť ako vhodný či nevhodný podľa toho, ako je vnútorný svet utvorený. Keď je cnosť sformovaná, netreba *potláčať* nevhodný pohľad, lebo od samého začiatku sa zdá byť zbytočným a vnútorný svet – *môj svet* – ho odmieta. Ak má človek bohaté vnútro, potom to, čo mu škodí, je nielenže odmietané, ale nepredstavuje väčšie nebezpečenstvo, pretože to aj vzbudzuje odpor: nielenže je to vnímané ako zlé, ale aj, a to ešte skôr, ako nepekne, nepríjemné, nevhodné, nemiestne ... môže to byť, samozrejme, určitým spôsobom

príťažlivé, ale je ľahké túto príťažlivosť odmietnuť, lebo narúša harmóniu a krásu vnútorného prostredia. Pokiaľ však *nenosíme svoj svet vo svojom vnútri*, bude pre nás odvrátenie tohto pohľadu vyžadovať značné úsilie.

Realizmus

Otázka, o ktorej práve hovoríme, ukazuje, ako z nás rast v cnostiach robí stále väčšími realistami. Niektorí ľudia zastávajú názor, zvyčajne nevyslovený, že žiť podľa cností znamená zažmúriť oko pred realitou. A to z jedného veľmi ušľachtilého dôvodu, totiž preto, že na základe tohto konania, ktoré predpokladá čiastočne sa uzavrieť tomuto svetu, očakávame odmenu na onom svete. Toto poňatie je trochu redukujúce. V skutočnosti totiž žiť ako Kristus a napodobňovať jeho cnosti je to, čo nám vlastne realitu otvára a nedovoľuje, aby nás naše

city oklamali vo chvíli, keď ju posudzujeme a rozhodujeme sa, ako na ňu odpovedať.

Chudoba napríklad neznamená prestať si vážiť hodnoty hmotných vecí vzhľadom na večný život. Ved' jedine ten, kto žije v odpútanosti, posudzuje hmotné dobrá v ich spravodlivej miere: nedomnieva sa, že sú zlé, ale ani im neprikladá význam, ktorý nemajú. Kto sa, naopak, nesnaží takto žiť, bude im nakoniec prisudzovať väčšiu hodnotu, než majú, čo bude mať vplyv na jeho rozhodnutia, lebo bude menej realistický, aj keď pred druhými bude vystupovať ako skutočný človek z tohto sveta, ktorý sa dokáže pohybovať v určitých prostrediach. Umiernený človek si dokáže vychutnať dobré jedlo; ten, kto taký nie je, prisudzuje tomuto pôžitku dôležitosť, ktorú objektívne nemá. Podobne by sme mohli hovoriť o ktorejkoľvek inej cnosti. Spomeňme

si, čo povedal Ježiš Nikodémovi: „Kto koná pravdu, ide na svetlo“ (Jn 3, 21).

Cnostný kruh

Usmerňovať naše city k rozvoju cností teda znamená vyjasňovať si svoj pohľad, ako by sa čistili okuliare od škvŕn, ktoré na nich zanechal prvotný hriech aj hriechy osobné a ktoré nám bránia vidieť svet taký, aký skutočne je. „Povedzme si pokojne: nevykúpenosť sveta spočíva práve v nečitateľnosti stvorenia, v nepoznatelnosti pravdy, čo nám potom vnucuje vládu pragmatickosti a moc silnejších sa stáva bohom tohto sveta.“[17]

Usmernené city pomáhajú rozumu *čítať stvorenie, spoznať pravdu*, identifikovať to, čo je pre nás skutočne vhodné. Tento správny úsudok rozumu napomáha dobrovoľnému rozhodovaniu. Dobrý skutok, ktorý po tomto rozhodnutí nasleduje, prispieva k tomu, že sa

stotožníme s dobrom, ktoré sledujeme, a teda usmerníme svoje city. Je to naozaj *cnostný* kruh, ktorý nás vedie k tomu, že sa cítime stále slobodnejší, pánmi svojho konania a vďaka tomu schopnejší skutočne sa odovzdať Pánovi, lebo jedine ten, kto vlastní sám seba, sa môže aj odovzdať.

Formácia je integrálna, t.j. celistvá, všestranná, len vtedy, ak obsahuje všetky tieto roviny. Inými slovami, formácia je naozajstná, ak rôzne schopnosti zasahujúce do ľudského konania – rozum, vôľa a city – sú *integrované*, t.j. zjednotené, a teda nestoja proti sebe, ale spolupracujú. Keby človek nedokázal spracovať city, teda ak by boli cnosti chápané len ako pomocná sila vôle, ktorá jej umožňuje ignorovať citovú rovinu, boli by morálne normy a boj, ktorý nás sprevádza pri ich uplatňovaní, represívne a nenastala by ozajstná jednota života. Vždy by sme vo

svojom vnútri pociťovali sily, ktoré nás mocne sťahujú na opačnú stranu a spôsobujú nestabilitu, ktorú dobre poznáme, lebo je naším východiskovým stavom. Postupne sa však od neho vzdalujeme, podľa toho, ako tieto sily usmerňujeme k harmónii, až príde chvíľa, kedy tento *zvrchovane nadprirodzený dôvod*, ktorým je „mať chuť“ niečo robiť, bude znamenať: *pretože sa mi to páči, pretože ma to priťahuje, pretože je to v súlade s mojím spôsobom bytia, pretože to zapadá do vnútorného sveta, ktorý som si vytvoril*; skrátka, pretože som sa postupne naučil prijímať Ježišovo zmýšľanie za svoje.

Smerujeme k tomu najvyššiemu a zároveň príťažlivému cieľu, na ktorý poukazuje svätý Pavol: „Zmýšľajte tak ako Kristus Ježiš“ (Flp 2, 5). Uvedomujeme si, že sa tým *obliekame v Pána Ježiša Krista* (porov. Rim 13, 14). „Kristov život je aj naším životom (...) Kresťan má

teda žiť podľa života Kristovho, stotožniac sa s cítením Krista, tak, aby spolu so svätým Pavlom mohol zvoláť: *non vivo ego, vivit vero in me Christus* (Gal 2, 20), už nežijem ja, ale vo mne žije Kristus.“[18] Vernosť spočíva práve v tomto. Totiž, že žijeme, milujeme a zmýšľame ako Kristus, nie preto, že by sme sa *vydávali* za Krista, ale preto, že je to náš spôsob bytia. Sme hlboko slobodní vďaka tomu, že sa riadime Božou vôľou, že zostávame verní, lebo robíme to, čo nám vyhovuje, čo sa nám páči, na čo *máme chuť*. Sme hlboko slobodní a hlboko verní. Hlboko verní a hlboko šťastní.

Julio Diéguez

---

[1] F. Ocáriz, Pastiersky list, 14. 2. 2017, 8.

[2] Porov. II. vatikánsky koncil, past. konšt. *Gaudium et spes* (7. 12. 1965), 22.

[3] F. Ocáriz, *Pastiersky list*, 14. 2. 2017, 8.

[4] Sv. Josemaría, *Brázda*, 84: „Tvoje šťastie na zemi je úmerné tvojej vernosti viere a tvojej čistote a je totožné s cestou, ktorú ti Pán vyznačil.“ Porov. tiež napríklad: Sv. Josemaría, *Inštrukcie*, máj 1935/14. 9. 1950, 60; *Inštrukcie*, 8. 12. 1941, 61; *Boží priatelia*, 189.

[5] Sv. Josemaría, *Ísť s Kristom*, 96.

[6] Ako príklad stačí pripomenúť názov homílie *Vášnivo milovať svet* v *Rozhovorochoch s Mons. Escrivá de Balaguer*, 113-123.

[7] *Boží priatelia*, 183.

[8] Sv. Josemaría, *Cesta*, 206.

[9] V skutočnosti, z morálneho hľadiska, to, čo robím, je práve to, čo chcem, keď to robím. Pre naše účely však nie je potrebné, aby sme sa tu pozastavovali a vysvetľovali, prečo tomu tak je.

[10] Ísť s Kristom, 17.

[11] Ako plyní z toho, čo bolo doteraz povedané, neznamená to, že dobro nestojí žiadne úsilie alebo – čo je to isté –, že zlo by už nebolo nijako príťažlivé.

[12] Porov. František, Apostu. Exhorty. Evangelii gaudium (24. 11. 2013), 222-225.

[13] Tamtiež, 223.

[14] Tamtiež.

[15] Sv. Ján Pavol II., Enc. Veritatis splendor (6. 8. 1993), 64. Text odkazuje na sv. Tomáša Akvinského, Summa theologiae, II-II, q. 45, a. 2.

[16] Cesta, 184.

[17] Joseph Ratzinger – Benedikt XVI.,
Ježiš Nazaretský, 2. diel, kap. 7, 3.

[18] Ísť s Kristom, 103.

---

pdf | document generated
automatically from [https://opusdei.org/
sk-sk/article/uloha-citov-v-osobnej-
formacii/](https://opusdei.org/sk-sk/article/uloha-citov-v-osobnej-formacii/) (05.05.2025)